

QO‘QON UNIVERSITETI XABARNOMASI

ILMIY-ELEKTRON JURNALI
9-SON

KOKAND UNIVERSITY | **2023**
HERALD | **VOLUME №9**

**QO‘QON
UNIVERSITETI
XABARNOMASI
9-SON**

**KOKAND
UNIVERSITY
HERALD
VOLUME 9**

**ВЕСТНИК
КОКАНДСКОГО
УНИВЕРСИТЕТ
ВЫПУСК 9**

9/2023

QO'QON UNIVERSITETI

XABARNOMASI

Ilmiy-elektron jurnali

Tahrir kengashi raisi:

G'.E.Zaxidov

Bosh muharrir:

Sh.R.Ruziyev

Tahrir kengashi mas'ul kotibi:

A.A.Yusupov

Sahifalovchi muharrir:

T.M.Umarov

Texnik muharrir:

D.Z.Solidjonov

Tahririyat hay'ati:

1. I.f.d., prof., S. G'ulomov (O'z.R. Fanlar Akademiyasi)
2. DSc., prof., Sh. I. Mustafakulov
3. DSc., Mark Rozenbaum (AQSH)
4. PhD., I. Bobojonov (IAMO, Germaniya)
5. PhD., N. Djanibekov (IAMO, Germaniya)
6. PhD., K. Akramov (IFPRI, AQSH)
7. PhD., N. Yusupov (Woosong University, J.Koreya)
8. DSc., D. Xosilova (University of Wyoming, AQSH)
9. I.f.d., prof., B. Salimov (TDIU)
10. I.f.d., prof., K. Axmedjanov (KIUT)
11. I.f.d., prof., N. Maxmudov (TDIU)
12. PhD., Sh. Aktamov (Singapur universiteti)
13. I.f.d., prof., U. Gafurov (TDIU)
14. I.f.d., prof., X. Qurbonov (TDIU)
15. F.f.n., dotsent D. Xodjayeva (QDPI)
16. I.f.n., dotsent, N. Urmonov (TDIU)
17. F.f.d., prof., Sh. Shaxobidinova (ADU)
18. F.f.d., prof., M. Umarxodjayev (ADU)
19. I.f.n., dotsent, J. Qambarov (FarPI)
20. PhD, dotsent, D. Rustamov (ADU)
21. I.f.n., dotsent, A. Islamov (Qo'qon universiteti)
22. PhD., M.Najmiddinov (Qo'qon universiteti)

Qo'qon universiteti xabarnomasi

("Вестник Кокандского университета – Kokand University Herald") ilmiy-elektron jurnali Qo'qon universiteti Kengashining qaroriga asosan tashkil etilib, 2020-yil 10- oktabrda O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №1138 raqami bilan ro'yxatidan o'tkazilgan, shuningdek davlatlararo standartlar talabi asosida O'zbekiston Milliy kutubxonasidan jurnal uchun 2181-1695 ISSN-raqami olingan.

© "Kokand University" – 2023

Tahririyat manzili:

150100, Farg'ona viloyati, Qo'qon shahri, Turkiston ko'chasi, 28 a-uy, 1-xonadon

Mundarija:/Outline:

Iqtisodiyot / Economy			
1.	Sh.Ruziyev	O'zbekistonda smart turizmni zamonaviy prinsiplari asosida rivojlantirish va bunda xorij tajribasidan foydalanish	3-6
2.	Kh.Sabirov A.Akbarova	Strategy for the development of free economic zones in Uzbekistan	7-10
3.	K.Светлана O.Арзикулов Г.Атамуратова	Методы управления кредитным портфелем коммерческих банков	11-16
4.	J.Bobanazarova L.Zulfikarova	Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning rivojlanishida yoshlarning kasbiy layoqatlarini shakllantirish	17-20
5.	K.Kurpayanidi	Institutional aspects and risks in the digital economy: ways to reduce uncertainty for economic agents	21-25
6.	A.Abduvoxidov X.Nazarov	Qishloq xo'jaligi tarmog'ini zamonaviy axborot texnologiyalari orqali raqamlashtirish va innovatsiyalarni jadallashtirish istiqbollari	26-30
7.	Sh.Rasulova	Oziq-ovqat sanoat korxonalarini faoliyatini boshqarish hamda korxonalar iqtisodiy samaradorligini oshirish yo'llari	31-34
8.	Kh.Sabirov A.Akbarova	Influence of the volume of industrial production in Uzbekistan on the import trend	35-40
9.	M.Turg'unov	Raqamli iqtisodiyot sharoitida oziq-ovqat sanoati korxonalarini faoliyatida zamonaviy boshqaruv istiqbollari	41-45
10.	K.Svetlana U.Gulmira	Tadbirkorlik faoliyatida motivatsiya modellarining xorijiy davlatlar tajribalarining ahamiyati	46-49
11.	Г.Хусанова	Худудлар саноатини комплекс-инновацион ривожлантириш модели (Наманган вилояти мисолида)	50-52
12.	T.Boburjon J.Mamasoliyev	Mamlakat yalpi ichki mahsulotiga soliq turlarining ta'siri	53-60
13.	A.Abdusamadov	A comprehensive analysis of the impact of globalization on auditing standards	61-63
14.	K.E. Grishin Y.Djabbarova	Features of printing production in modern conditions	64-67
15.	X.Gafurov S.Abdulhamidov	Mamlakat yalpi ichki mahsulotini rivojlantirishda kichik biznesni o'rni va duch kelishi mumkin bo'lgan muammolar tahlili	68-71
16.	A.Abdusamadov D.Xo'jamurodov	Moliyaviy texnologiyalar tarixi va rivojlanishi: O'zbekiston misolida	72-74
17.	D.To'xtamurodov	Erkin iqtisodiy zonalarni rivojlantirishni boshqarishning samaradorligi	75-78
18.	Н.Мукумова	Состояние, тенденции и особенности развития рынка услуг высшего образования в Узбекистане	79-84
19.	J.Turg'unov	Mamlakatimizda yashil iqtisodiyotni joriy etish holati va asosiy yo'nalishlari	85-87
20.	U.Mamadaliyev	Specific characteristics of tour operator activity management	88-90
21.	М.Усмонов	Актуальные вопросы достижения точки безубыточности на предприятиях	91-94
22.	Kh.Gafurov	Unraveling complexity: assessing the impact of real effective exchange rate on Uzbekistan's trade dynamics	95-98
23.	L.Yoqubov	Iqtisodiyotni rivojlantirishda investitsiyalarni jalb qilish mexanizmlari tahlili	99-101
24.	Z.Umarova	Iqtisodiy islohotlar sharoitida korxonalarni boshqarish	102-105
25.	O.Umarov Yo.Murodova	Sayyohlar uchun yovvoyi tabiat farovonligini oshirishda marketingdan foydalanish	106-108
26.	Sh.Saloxitdinov	Mehnat bozoriga oliy ta'lim muassasalari tomonidan bitiruvchilarni tayyorlashni tartibga solishning institutsional asoslari	109-112
27.	Sh.Rasulov	Mehnat resurslarining iqtisodiyot tarmoqlari bo'yicha bandligining joriy holati tahlili	113-116
28.	G.Melibaeva	An overview of the function of human resource management in employee performance and motivation	117-121
29.	M.Gulomkodiurova	An overview of green banking practices in Uzbekistan	121-125
30.	M.Tojiyeva	Kichik biznesni rivojlantirishning mamlakat ijtimoiy- iqtisodiy hayotidagi ahamiyati	126-130
31.	Sh.Po'latov Sh.Musabekov	The study of value-added tax: knowledge from the eu vat experience and Uzbekistan's vat system	131-135
32.	M.Sultonov	Fond bozori va unda tijorat banklarining tutgan o'rni	136-139

33.	Sh.Po'latov	O'zbekiston respublikasida qo'shilgan qiymat solig'i va aylanmadan olinadigan soliq to'lovchilarini bir-biridan farqli jihatlarini baholash	140-143
34.	A.Baxromov	Increasing the economic efficiency of textile industry enterprises through digital technologies	144-146
35.	H.Rasulov	Siyosiy mojarolarning turizmga ta'siri	147-150
36.	D.Mamayusupova	Turizm sohasida davlat-xususiy sherikligi ishtirokchilarining o'zaro hamkorligi samaradorligini oshirish	151-153
Pedagogika / Pedagogy			
37.	M.Ganiyeva D.Ergasheva	Unlocking knowledge: key pedagogical aspects of the study of philology	154-158
38.	Sh.Jumanova A.Abdullayev M.Odilova	O'zbekistonda pisa testi natijalari va boshlang'ich ta'lim o'quvchilarini bu testga tayyorlash istiqbollari	159-162
39.	M.Temirova	Mustaqillik yillarida O'zbekistonda ichki ishlar profilaktikasi inspektorlari faoliyatini tashkil etishning huquqiy asoslarini mustahkamlanishi	163-165
40.	G.Sanginova	Erta bolalik ta'limini qo'llab-quvvatlashda oilalarning roli	166-169
41.	N.Valiyeva	Boshlang'ich sinf o'quvchilarida matematik kompetensiyasini rivojlantirish yo'llari	170-173
42.	V.Abdullaeva	Yusuf Xos Hojibning "Qutadg'u bilig" asarining o'rganilishi hamda asardagi somatik frazeologik birliklarning qo'llanilishi	174-179
43.	S.Asilova	Tarbiyasi qiyin o'quvchilarni kasb-hunarga yo'naltirish masalalari	180-183
44.	Z.Eraliyeva D.Djo'rayeva	Bolalar tafakkurini rivojlantirishda ayrim didaktik o'yinlarning ahamiyati	184-186
45.	G.Komiljonova	Fanlararo bog'lanishlar asosida talabalarni bilim va ko'nikmalarini rivojlantirish	187-192
46.	Sh.Pardayev	O'quvchilarning individual o'quv natijalarini baholashga zamonaviy yondashuvlar	193-196
47.	A.Mirzakulov	IIV akademiyasi kursant qizlarini zamonaviy krossfit sport turi orqali jismoniy tayyorgarligini takomillashtirish	197-200
48.	F.Berdibekova	Akmeologik yondashuv asosida talabalarni kasbiy faoliyatga tayyorlashning pedagogik mexanizmlari	201-203
49.	H.Akbarova	Talim jarayonlarini raqamli texnologiyalar asosida samaradorligini oshirish (onlayn o'yinlar)	204-208
Filologiya / Philology			
50.	M.Mamatqulova	How does a person become multilingual?	209-2012
51.	M.Mamatqulova	Needs analysis as a main phase for designing english for specific purposes (esp) course	213-216
52.	L.Uzakova	O'zbek va ingliz tillarida to'y bilan bog'liq leksik birliklarning lingvokulturologik tadqiqi: o'zbek va ingliz tillarida to'y bilan bog'liq leksik vositalarning chog'ishtirma tadqiqi	217-221
53.	G.Xoldorova	Alisher Navoiy ijodida sakkokiy an'analari	222-224
54.	M.Парпиева	Актуальные вопросы изучения русского языка	225-227
Raqamli texnologiyalar / Digital technologies			
55.	C.Гулямов A.Шермухамедов Б.Шермухамедов	Применение искусственного интеллекта в образовании	228-232
56.	F.Mulaydinov D.Otajonova	Breaking language barriers: the future of english language teaching with ar/vr technology	233-236
57.	F.Mulaydinov A.Abdullayev M.Odilova	Ta'limda raqamli texnologiyalarning roli	237-240
58.	T.Azimova	Matematikani o'qitishda qiyosiy usullar va o'quv texnologiyalari	241-244
59.	Sh.Akhunova	Concerns regarding the use of foreign experience and the significance of using digital technologies to boost the tourism network's competitiveness	245-249
60.	B.Akramov	Fizika fanini o'qitishda zamonaviy texnikalardan foydalanish va zamonaviy texnik qurilmalarni amaliy o'rganish	250-253

BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARIDA MATEMATIK KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISH YO'LLARI

Valiyeva Nargiza Athamboyevna

Qo'qon universiteti o'qituvchisi

MAQOLA HAQIDA

Qabul qilindi: 24-dekabr 2023-yil

Tasdiqlandi: 26-dekabr 2023-yil

Jurnal soni: 9

Maqola raqami: 41

DOI: <https://doi.org/10.54613/ku.v9i9.863>

KALIT SO'ZLAR/ Ключевые слова/

keywords

kompetensiya, tayanch kompetensiya, matematik kompetensiya, media, kompetentlik.

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarida kompetensiyaviy yondashuv asosida o'qitish, matematik kompetensiya tushunchasi o'zi nima va uni darslarda qanday qo'llanishi haqida bayon qilingan. Shuningdek, matematik kompetensiyani boshlang'ich sinflarda rivojlantirish uchun turli metodlar va takliflar keltirilgan.

Kirish. «Ta'lim to'g'risida»gi va «Kadrlar tayyorlash milliy dasturi to'g'risida»gi O'zbekiston Respublikasi qonunlariga muvofiq, umumta'lim fanlarini o'qitishning uzluksizligi va izchilligini ta'minlash, zamonaviy metodologiyasini yaratish, umumiy o'rta va o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi davlat ta'lim standartlarini kompetensiyaviy yondashuv asosida takomillashtirish, o'quv-metodik majmualarning yangi avlodini ishlab chiqish va amaliyotga joriy etishni tashkil etish maqsadida O'zbekiston Respublikasining Vazirlar Mahkamasi tomonidan „Umumiy o'rta va o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limining davlat ta'lim standartlarini tasdiqlash to'g'risida" 2017-yil 6-aprelda 187-sonli qaror qabul qilindi. Davlat ta'lim standartlari o'quv fani bo'yicha o'quv metodik majmualar (dastur, o'quv rejas, darslik) larni yaratish uchun keng imkoniyatlar ochib beradi, shuningdek, o'quv fanlararo bog'lanish va bilimlarini muvofiqlashtirish tamoyili asosida o'quv fanlarining o'zaro bog'liqligi va fanlararo bog'lanishini ta'minlashga xizmat qiladi. "Dunyoda hech qachon bir xil tong otgan emas" Mazkur ibora paydo bo'lganidan buyon ming yillar o'tdi. Bu butun koinot, tabiat va bashariyat doimiy o'zgarishda, yangilanishda deganidir.¹

Butun dunyo yangilanishda, rivojlanishda ekan bu birinchi navbatda ta'lim sohasining o'sishi demakdir. Ta'lim sohasi dastavval maktabgacha ta'limdan boshlansa, bilim poydevori boshlang'ich ta'limda quyiladi. Hozirgi davrda ta'limni media vositalarisiz, axborot texnologiyalarisiz tasavvur etib bo'lmaydi. Bu esa o'z navbatida har bir o'qituvchida kasbiy kompetensiyasini oshirishni va shu bilan birga, darslarda tayanch kompetensiyalaridan foydalanishni talab etadi.

Yurtboshimiz ta'kidlaganlridek: "zamonaviy texnologiyalarda ishlay oladigan yuksak bilimlari va malakali kadrlarni tayyorlash tizimini yanada takomillashtiramiz"².

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida matematik kompetensiyasini takomillashtirishni eng avvalo matematika darslarida va shu bilan birga boshqa aloqador fanlarda ham turli metod, metodika, didaktik o'yinlar orqali amalga oshirish mumkin. Boshlang'ich sinflarning matematik kompetensiyani rivojlantirish bu ularning matematik bilimlarini chuqurlashtirish orqali izohlanadi.

Ta'limning sifati va barcha darajadagi qamrovini oshirish, uzluksiz ta'lim tizimini rivojlantirish, o'qitish tizimining inklyuzivligi va undan barchaning foydalana olishini ta'minlash muhim vazifalarimiz sirasiga kiradi.³ Boshlang'ich sinf o'quvchilarida matematik

kompetensiyasini rivojlantirish bu ta'lim sifatini yanada oshirishga xizmat qiladi.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida matematik savodxonlik kompetensiyasini shakllantirish eng dolzarb vazifalardan biri bo'lib turibdi. Matematik savodxonlik, fan va texnika yangiliklaridan xabardor bo'lish hamda foydalanish kompetensiyasi – aniq hisob-kitoblarga asoslangan holda shaxsiy, oilaviy, kasbiy va iqtisodiy rejalarni tuza olish, kundalik faoliyatda

Turli diagramma, chizma va modellarni o'qiy olish, inson mehnatini yengillashtiradigan, mehnat unumdorligini oshiradigan, qulay shart-sharoitga olib keladigan fan va texnika yangiliklaridan foydalana olish layoqatlarini shakllantirishni nazarda tutadi.

Adabiyotlar tahlili. O'qituvchining metodik kompetentligi haqida bir qancha tadqiqotchilar o'zlarining ilmiy tadqiqot ishlarida turlicha fikr bildirganlar. Xususan, O.V.Tumashevaning fikricha, o'qituvchining metodik kompetensiyasi metodik bilim, ko'nikma va faoliyat uslublariga egalik qilishni, ularning kasbiy faoliyati uchun ham, jamiyatdagi o'zaro aloqalar uchun ham ularning qiymatini tan olishni, uslubiy muammolarni hal qilish tajribasi, o'z-o'zini tarbiyalash va o'zini o'zi takomillashtirishga tayyorligi va qobiliyatini nazarda tutadigan shaxsning integral xarakteristikasi sifatida qaraydi.⁴

O'qituvchining kasbiy faoliyatini tahlil qilish asosida, L.V. Shkerina tomonidan taklif qilingan kasbiy-pedagogik kompetensiya tuzilmasi asosida, o'qituvchining metodik kompetensiyasi uchta tarkibiy qismga ajratilgan: kognitiv, faollik va ijtimoiy-shaxsiy tarkibiy qism.⁵

I. A. Zimnyaya ta'limga kompetensiyaga asoslangan yondashuvga muvofiq "kompetentlik" tushunchasini chuqur tahlil qilishga muvaffaq bo'ldi.⁶

V.I.Andreevning fikricha, kompetensiya ma'lum o'quv, kasbiy va boshqa majmuaviy masalalarni hal qilishda namoyon bo'luvchi, rivojlanib boruvchi integral ko'rsatkichlar bo'lib, u shaxsning ijobiy motivatsiya, bilim, mahorat, iqtidor va ijodiy faoliyat tajribasini o'z ichiga oluvchi tayyorgarlik darajasidir.⁷

N.V.Tarasova kompetensiya tushunchasini muammoni hal etishga qaratilgan bilim va vaziyat, bilim va harakat o'rtasida aloqadorlikni ta'minlash imkonini beruvchi bilim, qadriyatlar va idrokka asoslangan umumiy qobiliyat sifatida talqin etadi.⁸

¹ Sh.M.Mirziyoyev. Yangi O'zbekiston strategiyasi - Toshkent: "O'zbekiston" nashriyoti, 2021. – B 5.

² Sh.M.Mirziyoyev Inson qadri, uning huquq va erkinliklari, qonuniy manfaatlar uchun – Toshkent: "O'zbekiston" nashriyoti, 2022. – B 15.

³ Sh.M.Mirziyoyev. Yangi O'zbekiston strategiyasi - Toshkent: "O'zbekiston" nashriyoti, 2021. – B 73.

⁴ O.V. Tumasheva O metodicheskoy kompetentnosti uchitelya / Vestnik K G P U im. V.P. Astafeyeva. Metodika преподавания. 2009.

⁵ Шкерина, Л.В. Мониторинг качества профессионально-педагогической подготовки будущего учителя в педагогическом вузе: учебно-метод. пособие / Л.В. Шкерина, В.А. Адольф, Г.С. Саво-лайн, М.Б. Пашкина, М.В.

Литвинцева; Краснояр. гос. ун-т им. В.П. Астафьева. – Красноярск, 2004. – 244 с.

⁶ Ivanov V.D. Ijtimoiy-pertseptual-kommunikativ trening universitet talabalarining kommunikativ kompetensiyasini shakllantirishning samarali omili sifatida. - Chelyabinsk: YuUGUO, 2003 yil.

⁷ Андреев В.И. Педагогика творческого саморазвития: Инновационный курс. Кн. 1. - Казань: Изд-во Казанского ун-та, 1996. - 570 с.

⁸ Тарасова Н.В. Стратегия реализации компетентностного подхода в образовании: историко – педагогический аспект – М.: ФИРО, 2007. – 52 с.

Bundan tashqari, Buxoro davlat universiteti – amaliy matematika va dasturlash texnologiyalari kafedrasida o'qituvchisi Karimov Feruz Raimovich, Navoiy davlat pedagogika instituti o'qituvchisi Qilichev Xudoynazar Aliboyevich, Navoiy davlat pedagogika instituti magistranti Nizomova Gulhayo G'olib qizi, Buxoro davlat universiteti – Psixologiya kafedrasida o'qituvchisi Qodirova Dilnoza Murtazoyevna, O'zbekiston Respublikasi Ichki ishlar vazirligi Buxoro akademik litsey bosh o'qituvchisi Safarova Nigora Nasilloevnalarning maqolalarida pedagogik kompetensiyalarning shakllanishi haqidagi fikr-mulohazalari xarakterlidir.

Tadqiqot metodologiyasi. Kompetensiya (lot. *compete* – erishyapman, munosibman, loyiqman). O'quvchilarni dastur asosida matematika darsida olgan bilimlarini kundalik hayotda uchraydigan elementar masalalarni yechishga tatbiq qila olishga o'rgatish, o'quvchilarda arifmetik amallar bajarish malakalarini shakllantirish va ularni mustahkamlash uchun maxsus tuzilgan amaliy masalalarni hal qilishga o'rgatish o'qitishning amaliy maqsadiga kiradi. O'quv dasturi asosida matematik bilimlar matematika fani to'g'risida o'quvchilarga yetarli darajada ma'lumot berishi, ularni matematika fanining yuqori bo'limlarini o'rganishga tayyorlashi kerak. Buning uchun o'quvchilarda quyidagi tayanch va fanga oid kompetensiyalar shakllantiriladi:

TK - tayanch kompetensiyalar

1. TK1 – kommunikativ kompetensiya
2. TK2 – axborotlar bilan ishlash kompetensiyasi
3. TK3 – o'zini o'zi rivojlantirish kompetensiyasi
4. TK4 – ijtimoiy faol fuqarolik kompetensiyasi
5. TK5 – milliy va umummadaniy kompetensiya
6. TK6 – matematik savodxonlik, fan va texnika yangiliklaridan xabardor bo'lish hamda foydalanish kompetensiyasi

FK – fanga oid kompetensiyalar

1. FK1 – matematika mazmuniga oid umumiy kompetensiya
2. FK2 – kognitiv kompetensiya

Yuqoridagilar ko'rib chiqqan holda, boshlang'ich sinf o'quvchilarida matematik savodxonlik kompetensiyasini shakllantirish

“Bu men” metodi

Ushbu metod o'quvchilarning o'zlashtirgan ma'lumotlarini tez eslashga, dars mazmunini o'rganishga va ma'lumotlarni tezda tahlil qilishga yordam beradi.

O'quvchilarga javoblar yozilgan varaqalar tarqatiladi.

O'qituvchi esa, ushbu javoblarning savolini o'qiydi. Bolalar bu savolning javobi kimda bo'lsa, o'sha o'quvchi "Bu men" deya javob beradi.

Shu tariqa savol-javob davom etadi.

“Do'stingni tanla va masalani yech” metodi

Barcha o'quvchilarga kartochkalar beriladi. Kartochkalarda masala berilganlari yozilgan. Lekin nimani topish kerakligi yozilmasdan boshqa kartochkaga yozilgan.

Bola qo'shnisini ya'ni masala shartining davomini topishi kerak va masalani 2 kishi bo'lib hamkorlikda ishlab, o'qituvchiga topshirishlari lozim.

eng dolzarb vazifalardan biri bo'lib turibdi. Matematik savodxonlik, fan va texnika yangiliklaridan xabardor bo'lish hamda foydalanish kompetensiyasi – aniq hisob-kitoblarga asoslangan holda shaxsiy, oilaviy, kasbiy va iqtisodiy rejalarni tuza olish, kundalik faoliyatda turli diagramma, chizma va modellarni o'qiy olish, inson mehnatini yengillashtiradigan, mehnat unumdorligini oshiradigan, qulay shart-sharoitga olib keladigan fan va texnika yangiliklaridan foydalana olish layoqatlarini shakllantirishni nazarda tutadi.

Buning uchun turli usul va metodlardan foydalanish maqsadga muvofiq bo'lar edi. Quyidagilarni ko'rib chiqaylik.

“Mening raqamimni toping”

1 dan 100 gacha qaysi raqam xayolimda? **Mening raqamimni toping**, talabalar siz o'ylayotgan raqamni taxmin qilishlari kerak. Bu barchaning mantiqiy fikrlash qobiliyatini mashq qilish uchun yaxshi matematik o'yin. Ular “Toq sonmi?”, “To'qsoninchi yillarmi?”, “5 ga karralimi?” kabi savollarni berishlari mumkin, siz esa boshqa hech qanday javob bermasdan faqat “Ha” yoki “Yo'q” deb javob berishingiz mumkin. Maslahatlar.

“Raketa” metodi

Doskaga raketa rasmi chiziladi, yoki, uchta raketa yasab savollar yozilgan kartochkalar ilinadi. Raketa o'zga sayyoraga uchish uchun yuklardan xoli bo'lishi kerak. O'quvchilar uch guruhga bo'linadi. Qaysi guruh a'zolari savollarga to'g'ri javob bersa kartochkalar olib tashlanadi. To'g'ri javob berilmagan kartochka raketada qoladi va u ucha olmaydi. Yangi mavzuni tushuntirish paytida raketa yetib borgan sayyoradan kelgan ma'lumotlar sifatida mavzu tushuntirilsa qiziqarliroq bo'ladi.

“3,4,5,6,7” metodi

Bu metoddan o'tilgan mavzuni va yangi mavzuni mustahkamlash qismida samaraliroq bo'ladi. O'quvchilarga mavzuga tegishli bo'lgan atamani berilgan jadval bo'yicha to'ldirish aytiladi. Dastlab 7 ta harfli so'z, so'ng 6 ta, 5 ta, 4 ta va 3 ta harfdan iborat tayanch tushunchalar yozib chiqiladi.

Natijalar.

Matematik savodxonlik, fan va texnika yangiliklaridan xabardor bo'lish hamda foydalanish kompetensiyasida o'quv mehnatiga ongli munosabatda bo'lishlik ta'limning ijtimoiy, o'qishning shaxsiy ahamiyatini tushunish demakdir. Kompetensiyaviy ta'lim o'quvchilarning muayyan bilimlar majmuyini egallashiga emas, balki shaxsni rivojlantirish, anglash va yaratish qobiliyatlarini o'stirishni mo'ljallaydi. Shunga muvofiq ta'lim maqsadi, mazmuni ustunligi ham o'zgaradi: bilim, ko'nikma va malakalarni shakllantirishdan asosiy maqsad ularni hayotda amaliy masalalarni hal qilishda erkin qo'llay olish qobiliyatini shakllantirishga yo'naltiriladi. Shuning uchun bugungi kun o'quvchisi bilim, ko'nikma va malakalarni egallash barobarida, ularni amaliyotda to'g'ri qo'llay olishi ham lozim bo'ladi (1-jadval).

1-jadval

Tayanch kompetensiyalar: 1. <i>Kommunikativ kompetensiya</i> 2. <i>Axborot bilan ishlash kompetensiyasi</i> 3. <i>Shaxs sifatida o'z-o'zini rivojlantirish kompetensiyasi</i> 4. <i>Ijtimoiy faol fuqarolik kompetensiyasi</i> 5. <i>Umummadaniy kompetensiyasi</i> 6. <i>Matematik savodxonlik, fan va texnika yangiliklaridan xabardor bo'lish hamda foydalanish kompetensiyasi</i> Fanga oid kompetensiyalar: 1. _____ 2. _____ 3. _____	Amalga oshirish usullari: • Ma'lumotnoma, darslik, lug'at, jadval, ensiklopediya, internetdan mavzuga oid axborotni o'qib olish interaktiv testlar, didaktik materiallar bilan ishlash. • Nutqda matematik terminlarni savodli qo'llay olish. • Guruhlarda va juftliklarda ishlash.

Yuqoridagi jadvaldan so'ng darsning texnologiyasi tuzib chiqiladi (2-jadval). O'qituvchi bu jadvalni dars turiga qarab tuzadi. So'ng dars ishlanmasini yozadi.

2-jadval

DARS JARAYONI VA UNING BOSQICHLARI		
Ishning nomi	Bajariladigan ish mazmuni	Vaqt
1-bosqich: Tashkiliy qism	Salomlashish. Davomatni aniqlash. Ma'naviyat daqiqasi.	3 min
2-bosqich: Refleksiya. Ehtiyojlarni aniqlash.	Mavzuga taalluqli lug'atlar.	6 min
3-bosqich: Yangi mavzu bayoni	Amaliy va nazariy tushuntirish. Test savollari. Slayd.	20 min
4-bosqich: Mustahkamlash	"Aqliy hujum"	11 min
5-bosqich: Baholash. Dars yakuni.	Darsga faol qatnashgan o'quvchilarni rag'batlantirish	3 min
6-bosqich: Uyg'a vazifa	Nazariy ma'lumotlarni yodlab, amaliy topshiriqlarni mustaqil bajarish	2 min

Har qanday darsda albatta metodlardan foydalaniladi. Darsning har bir etapidagi har xil metodlardan foydalanadi. Masalan, o'tilgan mavzuni va yangi mavzuni mustahkamlashga "3,4,5,6,7" metodi, "Raketa" metodi, "Mening raqamimni toping" metodlari yaxshi natija beradi (1-diagramma).

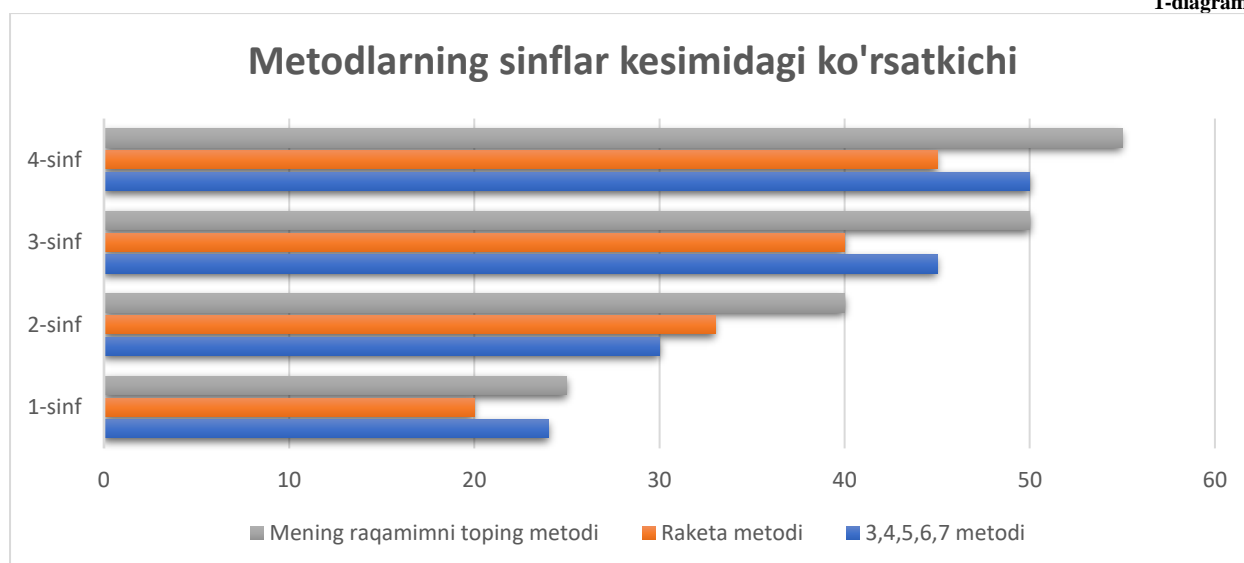
"Mening raqamimni toping" metodini boshlang'ich sinflarga matematika darsida qo'llaganilganda ko'nikma hosil

qilishda 1-sinflar o'zlashtirish darajasi 25% ga ko'tarildi. 2-sinflar 40% ga, 3-sinflar 50% ga, 4-sinflar 55% ga oshdi.

"Raketa" metodini qo'llaganilganda 1-sinflar o'zlashtirish darajasi 20% ga ko'tarildi. 2-sinflar 33% ga, 3-sinflar 40% ga, 4-sinflar 45% ga oshdi.

"3,4,5,6,7" metodi qo'llanganda 1-sinflar o'zlashtirish darajasi 24% ga ko'tarildi. 2-sinflar 30% ga, 3-sinflar 45% ga, 4-sinflar 50% ga oshdi.

1-diagramma

Bu metodlar o'quvchilarga nima beradi:

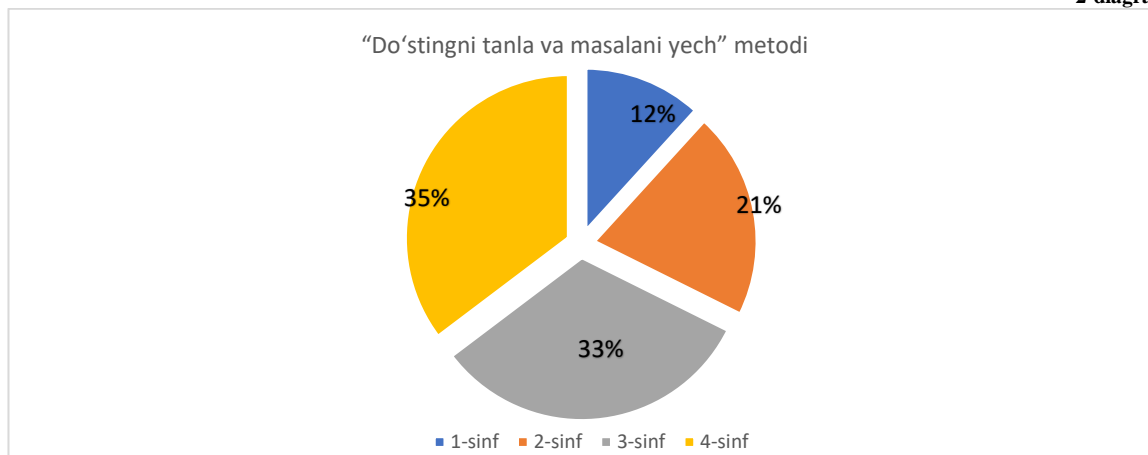
- ✓ Darsga, fanga qiziqishi ortadi;
- ✓ Darsni takrorlab, mustahkamlab oladilar;
- ✓ Ijodkorlikni oshiradi;
- ✓ So'z boyligi oshishiga erishadilar.

O'qituvchilarga nima beradi:

- ✓ Darsni qiziqarli va samarali tashkil etishga xizmat qiladi;

- ✓ O'quvchilarning ijodiy iqtidorini aniqlashga yordam beradi;
- ✓ Mavzuni o'quvchilar xotirasida yanada yorqin, obrazli eslab qolinishiga yordam beradi;
- ✓ O'quvchilarda ijodiy yozma nutqni rivojlantirish va rivojlanganlik darajasini aniqlashga imkon beradi.

2-diagramma

✓

107 respondentga "Do'stingni tanla va masalani yech" metodidan foydalanib dars o'tilganda (1,2,3,4-sinf o'quvchilari aralash)gi

o'zlashtirish ko'rsatkichi. Ushbu metodni boshlang'ich sinf o'quvchilarining matematika darsidagi "Harakatga doir masalalar"

mavzusida qo'llanilganda o'quvchilarning o'zlashtirishi sezilarli darajada yaxshilandi. Ya'ni, mavzu bo'yich bilim va ko'nikmalar egallashi 1-sinflar 12%ga, 2-sinflar 21%ga, 3-sinflar 33%ga, 4-sinflar 35%ga ko'tarildi(2-diagramma).

Muhokama. Kompetensiya – insonning shaxsiy sifatleri uzviyiligi (bilim, malaka, tajriba, faoliyat usullari) hisoblanib, ma'lum bir doiradagi narsa va jarayonlarga nisbatan shaxsning munosabatida sifatli va samarali faoliyat yurgazishidir. Kompetentlik esa inson tomonidan faoliyat turlariga shaxsiy munosabatini bildiruvchi, talabga javob beradigan kompetensiyalar yig'indisiga ega bo'lishi demakdir. Yuqoridagilardan ko'rinib turibdiki, kompetensiya masalasi uning jamiyatdagi o'rni masalasidan qator bahslar davom etmoqda. Ta'lim-tarbiya sohasida asosiy universal kompetensiya unsurlarini anglab olish zamonaviy pedagogikaning eng asosiy muammolaridan biridir. Asosiy kompetensiya masalasida dunyo pedagoglari tajribasini tatbiq qilish yoki an'anaviy o'zbek pedagogikasi me'yorlaridan kelib chiqqan holda kompetensiya mezonlarini belgilashda fikrlar xilma-xil bo'lib, hali yechilmagan masalalar talaygina. A.Avloniy nomidagi o'qituvchilar malakasini oshirish instituti pedagog olimasi L.T.Xurvaliyeva: "Kompetensiya – bilim, ko'nikma, malaka, qarashlar, individning qadriyati va shaxsiy sifatleri, kvalifikatsiyaning namoyon bo'lishi yoki ta'sir ko'rsatish qobiliyati", – deb ta'riflaydi.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarining matematik kompetensiyasini rivojlantirish uchun, dastlab, pedagog kadrlarimiz kompetensiyasi tushunchasi haqida malakaga ega bo'lishlari kerak. O'quvchilarni mantiqiy, ijodiy, tanqidiy fikrlashga o'rgatish zarur.

Matematika insonning aqlini o'stiradi, uning diqqatini rivojlantiradi, tejkorlikka undaydi, ko'zlangan maqsadga erishish uchun o'zida qat'iyat va irodani tarbiyalaydi, tartib-intizomlilikni ta'minlaydi va eng muhimi insonning tafakkurini kengaytiradi.

Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining matematik kompetensiyasini rivojlantirish oliy ta'lim tizimidayoq olib borilishi talab qilinadi. Buning uchun matematika fanlarini chuqur metodika asosida o'qitish, o'qilgan va o'rganilgan bilimlari, tuzilayotgan ta'lim standartlari o'quvchilarning oliy ta'lim muassasalarida ta'lim olishlari, turli kasb egalari bo'lishlari va har tomonlama faol fuqaro bo'lishlari uchun zarur bo'ladigan sifatlarni aks ettirishi kerak. Boshlang'ich sinf o'qituvchisining matematik kompetensiyasini rivojlantirish eng avvalo uning matematik savodxonligini oshirishdan boshlanadi. Chuqur matematik bilimga ega bo'lgan o'qituvchi o'zida matematik

kompetensiyasini shakllantira oladi va uni hayotiy vaziyatlarda qo'llay oladi. Boshlang'ich sinflarda matematika fani o'qitilish jarayonida bolalarga har qanday matematik bilimni berish orqali ularning jamiyat, turmush haqida tasavvur va farazlarini kengaytirishga erishamiz. Shuningdek mana shunday bilimlarini turli xil vaziyatlarda qo'llay olish, hamda buni o'zlari avtomatik ravishda tushunib yetishlarini ta'minlash boshlang'ich sinf o'qituvchisining vazifasi hisoblanadi. Har qanday holatga ongli ravishda, matematik bilimlarga tayangan holda mushohada yurita bilish, turli xil vaziyatlarga va muammolarga yechim topishda aniq bir bilimga asoslanib ish tuta bilishga o'rgatish har bir boshlang'ich sinf o'qituvchisi poydevor qo'yishi kerak bo'ldigan bilimlar manbasi hisoblanadi. Buning uchun esa o'sha o'qituvchining o'zida mustahkam va to'laqonli kompetensiya shakllangan bo'lishi kerak.

Matematik kompetensiya – turli darajada matematik mushohada yurita olish (mantiqiy va fazoviy tafakkur) hamda ma'lumotlarni taqdim etish usullarini puxta egallash va qo'llashni o'z ichiga oladi.

Ularda kompetensiyalarni shakllantirishi, dars davomida o'quvchining faqat tinglovchi yoki eshitganini takrorlavchiga emas, balki chuqur mushohada yurituvchi, mustaqil fikrini bayon etuvchi, boshqalar bilan o'zaro hamkorlikda ishlovchi, o'zgarar fikrini hurmat qiluvchi, keng dunyoqarashli shaxsga aylantirishdagi o'rni beqiyosdir.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarining matematik kompetensiyasini rivojlantirish yo'llari sifatida quyidagilarni taklif qilamiz:

- matematik bilimga ega bo'lgan boshlang'ich sinf o'qituvchisi tanlash;
- matematik mushohada yuritishga majbur qiladigan masalalar ustida ko'proq ishlash;
- mantiqiy va fazoviy tafakkurni o'stirish;
- matematik kechalar uyushtirish;
- matematika darslarida fanlararo aloqadorlikni ta'minlash;
- boshlang'ich sinf matematika darslarida media vositalaridan foydalanish;
- matematika darslarida turli metod va usullar, o'yinlardan maqsadli foydalanish;
- o'qituvchidan ko'ra o'quvchilarni ko'proq darsga ishtirokini ta'minlash.

Xulosa, o'mida shuni aytish kerakki, boshlang'ich sinf o'quvchilarining matematik kompetensiyasini rivojlantirish, avvalo, boshlang'ich sinf o'qituvchisining matematik kompetensiyasini rivojlantirishga bog'liq hisoblanadi, bu esa eng avvalo uning matematik savodxonligini oshirishdan boshlanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. M. Jumayev. Boshlang'ich sinflarda matematika o'qitish metodikasi. –Toshkent: Bayoz, 2022. – 272 b.
2. B.S.Abdullayeva, A.V.Sadikova, M.N.Muxitdinova, M.I.Toshpo'latova, Boshlang'ich matematika kursi nazariyasi. Darslik. –Toshkent-2020
3. G.Djanpeisova. Matematik ta'lim. –Toshkent: Ma'naviyat, 2022. – 290 b.
4. Далингер В.А. Методика обучения математике. Практикум по решению задач. 2019.
5. John. A.Van de Walle, Karen.S.Karp, Jennifer M. Bay - Williams. Elementary and Middle school mathematics: Teaching Developmentally, Pearson Education 9 th edition. 2017.
6. Abduraxmonova, N. A. qizi. (2023). Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining ijodiy faoliyatini rivojlantirish pedagogik muammo sifatida. Educational Research in Universal Sciences, 2(12), 208–211. Retrieved from
7. Komiljonova, G.N. qizi. (2023). Fanlararo bog'lanish asosida boshlang'ich ta'limni amalga oshirishning o'ziga xos xususiyatlari. Educational Research in Universal Sciences, 2(12), 198–201. Retrieved from
8. Maxmudova Zilola. (2023). TALIM MUASSASI RAHBARLARIDA YUKSAK AXLOQIY SIFATLARI RIVOJLANTIRISH. *International Multidisciplinary Journal of Universal Scientific Prospectives*, 1(2), 78–83. Retrieved from <https://izlanuvchi.uz/index.php/iz/article/view/17>
9. Toxirjon, U. (2024). PEDAGOGIKA VA PSIXOLOGIYA O'RTASIDAGI O'ZARO TA'SIRNI O'RGANISH. *Integration of Economy and Education in the 21st century*, 2(2), 22-27.
10. Toxirjon, U. (2024). BOSHLANGICH SINFLARDA O 'QISHNI YETKAZIB OLISHGA QIYNALAYOTGAN O 'QUVCHILAR BILAN ISHLASHDA INTERFAOL USULLARDAN FOYDALANISH.

Integration of Economy and Education in the 21st century, 2(2), 9-13.

11. Umarov Tokhirjon. (2024). PROVISION OF PSYCHOLOGICAL SERVICES IN EXTREME SITUATIONS IS SOCIAL. *International Multidisciplinary Journal of Universal Scientific Prospectives*, 2(2), 1–6. Retrieved from <https://izlanuvchi.uz/index.php/iz/article/view/28>

12. В статье представлена информация о роли педагогики и психологии в повышении качества и эффективности образования, формировании зрелого поколения. Данное научное исследование исследует решающую роль симбиотических взаимоотношений педагогики и психологии в . (2024). YANGI O'ZBEKISTONDA IJTIMOY-INNOVATSION TADQIQOTLAR, 2(2), 5-12. <https://nuzjournals.uz/index.php/voit/article/view/79>

13. Умаров Тохиржон. (2024). ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ПРИНЦИПЫ ОТНОШЕНИЙ МЕЖДУ ПРЕДСТАВИТЕЛЯМИ РАЗНЫХ РЕЛИГИЙ. *Yosh Tadqiqotchi Jurnal*, 3(2), 18–25. Retrieved from <https://2ndsun.uz/index.php/yt/article/view/655>

14. Toxirjon, U. (2024). XALQARO O 'QISH SAVODXONLIGINI O 'RGANISH (PIRLS). *Integration of Economy and Education in the 21st century*, 2(2), 14-17.

15. Умаров, Т. (2024). ВЛИЯНИЕ СОВРЕМЕННЫХ ИГРУШЕК НА ДЕТСКУЮ ПСИХОЛОГИЮ. *Integration of Economy and Education in the 21st century*, 2(2), 18-21.

16.

17. Mirzaliyeva, S. Z. (2023). Boshlang'ich sinflarda multimedialar asosida darslarni tashkil etish. *Qo'qon universiteti xabarmomasi*, 519-521.